

## ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ АУТИЧНИМ РОЗЛАДОМ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

*У статті концептуалізовано поняття «логопедичний супровід дітей із аутичним розладом». Логопедичний супровід дітей із аутичним розладом визначено як цілісний, системний і безперервний процес професійної допомоги, спрямований на виявлення, корекцію та розвиток її мовленнєвих якостей, з урахуванням індивідуальних особливостей. В його складі виділено діагностичну, корекційно-розвивальну та консультативну роботу, спрямовану на формування у дитини з РАС мовленнєвої діяльності, розвиток розуміння мовлення, удосконалення комунікативних навичок і забезпечення соціальної адаптації в освітньому середовищі.*

*Ключові слова: супровід, логопедичний супровід, дитина із аутичним розладом, концептуалізація.*

*The article conceptualizes the notion of «speech therapy support for children with autism spectrum disorder». Speech therapy support for children with autism spectrum disorder is defined as a holistic, systematic, and continuous process of professional assistance aimed at identifying, correcting, and developing the child's speech abilities, taking into account individual characteristics. It encompasses diagnostic, corrective-developmental, and consultative activities, focused on the formation of speech activity, the development of speech comprehension, the improvement of communicative skills, and the facilitation of social adaptation within the educational environment for children with ASD.*

*Keywords: support, speech therapy support, child with autism spectrum disorder, conceptualization.*

**Постановка проблеми.** В умовах істотного зростання кількості дітей з аутичним розладом особливої актуальності набуває забезпечення їх всебічного і гармонійного розвитку, соціалізації та успішної інтеграції в освітнє середовище. Одним із вагомих напрямів такої підтримки виступає логопедичний супровід, спрямований не лише на корекцію мовленнєвих порушень, а й на розвиток комунікативної, когнітивної та емоційно-вольової сфер дитини з РАС. Однак ефективність логопедичної допомоги залежить від чіткого розуміння сутності цього процесу, його структурних компонентів і функціональних особливостей. Тому обґрунтування та концептуалізація поняття «логопедичний супровід дітей із аутичним розладом» є необхідною передумовою розроблення системи корекційно-розвивальної роботи, що відповідає потребам дітей з аутизмом і забезпечує реалізацію принципів та закономірностей інклюзивної освіти.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивчення наукових джерел показує, що проблема логопедичного супроводу дітей із аутичним

розладом вивчалася різноаспектно. Зокрема, В. Кисличенко розглядала логопедичний супровід сім'ї в умовах груп корекції мовлення [1], А. Король трактувала дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з батьками і педагогами [2], Л. Мороз, Л. Стахова, І. Кравченко вивчали логопедичний супровід як складову супроводу дітей із порушенням психофізичного розвитку [3], Ю. Пінчук обґрунтовувала сутність логопедичного супроводу в системі професійної компетентності учителя-логопеда [5], та ін. Деякі джерела присвячені вивченню корекційно-розвиткової роботи з дітьми із аутизмом (К. Островська [4], Х. Сайко [6], Т. Скрипник [7], В. Тарасун [8], Д. Шульженко [9] та ін.). Проте комплексно категорія логопедичного супроводу дітей із аутичним розладом не розглядалася.

**Формулювання цілей статті.** Мета статті – концептуалізація поняття «логопедичний супровід дітей із аутичним розладом».

### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Сучасна освіта орієнтована на створення умов для розвитку кожної дитини незалежно від її індивідуальних особливостей і потреб. Особливої уваги в цьому контексті потребують діти з аутичним розладом, для яких характерні труднощі у спілкуванні, соціальній взаємодії та мовленнєвому розвитку. Оскільки мовлення є важливим засобом пізнання дитиною світу, формування мислення й емоційного контакту з оточенням, тому його порушення суттєво впливають на її загальний розвиток. У зв'язку з цим логопедичний супровід дітей із аутичним розладом постає як складова комплексної допомоги, спрямованої на формування комунікативних навичок, корекцію мовленнєвих і когнітивних порушень, а також підтримку їх адаптації в інклюзивному освітньому середовищі.

Зазначимо, що поняття «супровід» у науковій літературі трактується як цілеспрямований процес забезпечення розвитку особистості через створення сприятливих умов для подолання труднощів і реалізації індивідуального потенціалу. Зокрема, супровід визначають як системну діяльність спеціалістів, спрямовану на своєчасне виявлення проблем, надання підтримки і формування внутрішніх ресурсів дитини [1]; як вид професійної діяльності, спрямований на створення відповідних психолого-педагогічних, соціальних і корекційних умов, які допомагають дитині ефективно функціонувати в освітньому середовищі [3]; як моніторинг розвитку, надання консультативної допомоги, корекцію поведінкових чи емоційних відхилень, а також координацію зусиль усіх учасників освітнього процесу, даючи змогу забезпечити комплексний характер допомоги [9].

Поняття «логопедичний супровід» у наукових джерелах трактується як цілісний і безперервний процес професійної допомоги, спрямований на виявлення, подолання та профілактику мовленнєвих порушень у дітей. За словами В. Кисличенко, сутність такого супроводу полягає у створенні сприятливих умов для мовленнєвого розвитку дитини. Такий супровід

передбачає не тільки індивідуальну корекційну роботу, а й системну взаємодію логопеда з педагогами, батьками та іншими фахівцями [1].

Л. Мороз, Л. Стахова, І. Кравченко розглядають логопедичний супровід як організовану систему психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних заходів, спрямованих на забезпечення своєчасної допомоги дітям із мовленнєвими труднощами. На їх думку, цей супровід передбачає як комплексну діагностику мовленнєвого розвитку, так і розроблення індивідуальних програм корекції, моніторинг результатів і координацію дій усіх учасників освітнього процесу, а його основна мета – формування мовленнєвої активності, розвиток артикуляційної моторики та усунення бар'єрів у спілкуванні [3]. Логопедичний супровід у цьому контексті забезпечує неперервність і послідовність корекційного впливу.

Логопедичний супровід А. Король визначає як індивідуалізований процес педагогічної взаємодії, що враховує особливості психофізичного розвитку дитини та її освітні потреби. У межах цього процесу логопед не лише проводить корекційні заняття певного спрямування, а й виступає посередником між дитиною, родиною та освітнім колективом. Завданням такого супроводу є формування внутрішньої мотивації до мовленнєвої діяльності, розвиток навичок саморегуляції та емоційного контакту, а його результат – не тільки покращення мовлення, а й підвищення рівня самостійності та готовності дитини до взаємодії з оточенням [2].

Ю. Пінчук підкреслює, що логопедичний супровід – це інтегрований процес, що поєднує діагностичну, корекційно-розвивальну, консультативну та профілактичну діяльність логопеда, реалізується в тісній співпраці з іншими фахівцями з метою створення оптимального освітнього простору для розвитку мовлення і уможлиблює своєчасне виявлення ризиків мовленнєвих відхилень, коригування їх проявів та запобігання вторинним порушенням у пізнавальній і соціальній сферах [5].

Важливим завданням нашого дослідження є психолого-педагогічна характеристика дітей з аутичним розладом, специфічні особливості розвитку яких виявляються у сфері спілкування, соціальної взаємодії, поведінки та емоційного реагування. Найпомітнішою рисою дітей з РАС є труднощі у встановленні соціальних контактів – їм складно розуміти наміри, емоції та невербальні сигнали інших людей, що зумовлює обмеженість або своєрідність міжособистісних стосунків [9]. У мовленнєвому розвитку в них часто спостерігається затримка, яскраво проявляється відсутність потреби у вербальній комунікації, практикується використання мовлення з незвичною інтонацією, ехололіями, шаблонними фразами [4]. Пізнавальна діяльність також має нерівномірний характер: поруч із високим розвитком окремих функцій (наприклад, пам'яті, зорового сприймання) можуть спостерігатися значні труднощі в узагальненні, абстрактному мисленні та гнучкості пізнавальних процесів [7]. Крім того, їх поведінка часто стереотипна – схильність до повторюваних дій, ритуалів, дотримання незмінного порядку забезпечує

відчуття безпеки, а будь-які зміни в оточенні або розкладі можуть викликати у них тривогу, дратівливість чи агресивні реакції [8].

Як зазначає Х. Сайко, мовлення дітей з аутичним розладом має низку своєрідних особливостей. Насамперед для них характерне пізнє формування мовлення або повна його відсутність у ранньому віці, що зумовлено недостатньою потребою у спілкуванні та слабкою мотивацією до вербальної взаємодії. Навіть за наявності сформованого мовлення дитина використовує слова не для встановлення контакту, а для вираження власних потреб або емоцій. Мовлення може бути фрагментарним, без контекстного зв'язку, із порушеннями граматичної структури, інтонації, ритму та ін. Однією з характерних ознак є ехололія – автоматичне повторення почутого слова або фрази без розуміння їхнього змісту. Часто спостерігається використання стереотипних фраз, цитат з мультфільмів, мовлення дорослих. Крім того, діти з аутичним розладом часто мають труднощі з розумінням мовлення інших, особливо складного за змістом і емоційно насиченого [6].

Виявлені специфічні особливості мовленнєвого розвитку дітей з РАС уможливають виокремлення завдань їх логопедичного супроводу:

1. Діагностична робота – полягає у всебічному вивченні особливостей мовленнєвого, комунікативного та когнітивного розвитку дитини. Логопед здійснює аналіз рівня сформованості компонентів мовлення. Результати такої діагностики стають підґрунтям для побудови індивідуальної програми логопедичного супроводу, що враховує як темп розвитку, так і інтереси та комунікативні можливості дитини.

2. Корекційно-розвивальна робота – спрямована на формування та вдосконалення мовленнєвих умінь, розвиток комунікативної активності й подолання стереотипних форм поведінки. Логопед використовує спеціально підібрані вправи для розвитку артикуляційної моторики, звуковимови, розширення словникового запасу та побудови граматично правильних висловлювань. Особлива увага приділяється розвитку розуміння мовлення, навичок діалогічного спілкування, емоційного реагування й здатності підтримувати контакт із співрозмовником. Важливим є також використання альтернативних засобів комунікації – жестів, карток, піктограм та ін.

3. Підтримка батьків – відіграє ключову роль у забезпеченні сталого позитивного результату корекційної роботи. При цьому логопед здійснює консультування батьків щодо особливостей мовленнєвого розвитку дитини, ефективних методів стимулювання комунікації в домашніх умовах. Важливим є формування у батьків адекватного розуміння природи аутизму, терпимості та готовності до тривалої підтримки дитини.

Отож логопедичний супровід дітей із аутичним розладом визначимо як цілісний, системний і безперервний процес професійної допомоги, спрямований на виявлення, корекцію та розвиток її мовленнєвих якостей, з урахуванням індивідуальних особливостей. Такий супровід охоплює як діагностичну, так і корекційно-розвивальну та консультативну роботу,

спрямовану на формування у дитини з РАС мовленнєвої діяльності, розвиток розуміння мовлення, удосконалення комунікативних навичок і забезпечення соціальної адаптації в освітньому середовищі. Важливою складовою цього супроводу є взаємодія з батьками та педагогами, що дозволяє створити узгоджений корекційно-розвивальний простір і сприяє гармонійному особистісному становленню дитини з аутичним розладом.

**Висновки.** Отже, логопедичний супровід дітей із аутичним розладом є комплексним та системним процесом, який поєднує діагностичну, корекційно-розвивальну і консультативну діяльність й спрямований на розвиток їх мовленнєвих і комунікативних навичок, формування соціальної адаптації та створення сприятливих умов для всебічного розвитку. Важливим аспектом супроводу є взаємодія з батьками та педагогами, що забезпечує узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу та підвищує ефективність корекційної роботи. Логопедичний супровід є необхідною умовою підтримки індивідуального розвитку дитини з аутизмом, її успішної інтеграції в освітнє середовище та реалізації внутрішнього потенціалу, даючи змогу своєчасно виявляти та коригувати мовленнєві порушення, запобігаючи їх поглибленню. Системна та цілеспрямована робота логопеда створює умови для гармонійного особистісного розвитку дітей із аутичним розладом і забезпечує їх соціалізацію та посильну участь у житті соціуму.

**Перспективами подальших розвідок є розробка системи роботи з логопедичного супроводу дітей з**

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї в умовах груп корекції мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Т. 2, вип. 7. С. 176-185.
2. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами і батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу. *Молодий вчений*. 2018. №5.2 (57.2). С. 54-58.
3. Мороз Л., Стахова Л., Кравченко І. Логопедичний супровід як складова комплексного супроводу дітей із порушенням психофізичного розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 8 (92). С. 401-411.
4. Островська К. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: монографія. Львів: Тріада плюс, 2012. 520 с.
5. Пінчук Ю. В. Система професійної компетентності учителя-логопеда: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2005. 242 с.
6. Сайко Х.Я. Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом. Львів : Тріада плюс, 2017. 248 с.

7. Скрипник Т. В. Діти з аутизмом в інклюзії : сценарії успіху : монографія. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.
8. Тарасун В. В. Аутологія : теорія і практика : монографія. Київ: Вадекс, 2018. 590 с.
9. Шульженко Д. І. Основи педагогічної корекції аутистичних порушень у дітей : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 385 с.

**Науковий керівник – завідувачка кафедри спеціальної освіти,  
кандидатка педагогічних наук, доцентка Кабельнікова Наталія  
Володимирівна**